

Oppgjør med oppgjøret

Svar til professor, dr. Johs. Andenæs fra major O. H. Langeland

Hr. redaktør.

Professor, dr. Jurla Andenæs har i en artikkel i Aftenposten for 27. november et langt angrep på meg i anledning av min bok «Dømmer ikke». Hvis artikkelen hadde vært et forsøk på saklig bedømmelse av boken, skulle jeg ikke ha opptatt noen diskusjon, men professorens artikkel er ingen saklig bedømmelse. Gjennom flere meters spalteplass retter han derimot ganske nærgående personlige angrep på meg. Jeg er derfor nødt til å be om plass for å ta til gjenmæle.

Først en liten orienterende bemerkning. Professor Andenæs bebreider meg at jeg reklamerer med at jeg var Mil.orsgsjef i Oslo. Når jeg opplyser dette, er det ikke for å reklamere. Jeg mente at det var i sannhetens interesse at publikum fikk vite fra hvilken posisjon jeg har sett krigens og etterkrigstidens problemer. Jeg mener også at det hadde vært i sannhetens interesse om professor Andenæs hadde opplyst fra hvilken posisjon han ser på rettsoppgjøret. Når en professor juris, av hvem man ventet en viss saklighet, går til et så sterkt personlig angrep, virker det forstemmende at han fordølgjer det faktum at han har sittet som konsulent hos riksadvokaten i tiden etter frigjøringen og at han altså forsvarer egne posisjoner, gjennom sitt angrep på meg. Det er særdeles ubehagelig å måtte påpeke at professoren har fordult dette faktum. Når man vet at han taler i egen sak, blir hele hans innlegg mer forståelig.

Det er ganske vanskelig å imøtegå et angrep som det professor Andenæs har presteret, fordi at alt det som skrives er nærgående personlige angrep, uten vesentlig betydning for det som er bokens problem. Jeg skal imidlertid forsøke å konsentrere meg om enkelte punkter.

I. Min hensikt med boken.

Når jeg fant det som min plikt å utgi boken «Dømmer ikke», så er det som jeg sier i forordet, at den er ment som et innlegg for sannhet og rett, og at det er mitt håp at den både skal bidra til styrkelse av vår mentale rustning til neste krig, og at den skal bidra til å skape et sannferdig grunnlag for bedømmelsen av rettsoppgjøret, som holder på å bli en samfunnsulykke.

Dette skulle ikke være til å misforstå.

Men til tross herfor nekter ikke professor Andenæs seg den frihet å uttale:

«Etter innledningen i major Langelands bok skulle meningen med boken være å supplere den historiske dokumentasjon (besettselstidens fakta) ved å gi et bilde av det standpunkt embetsmenn i departementene og andre kontorer under krigen har tatt til samarbeid med fienden. En har imidlertid ikke lest lenge før en ser at den virkelige hensikt har vært en annen. Boken er en gjennomført polemikk mot rettsoppgjøret, og forfatterens innstilling kan med en viss overdrivelse summeres opp slik:

«De som er dømt skulle stort sett gå fri, bortsett fra noen få som skulle ha vært skutt, mens de som er gått fri, skulle være dømt . . .»

Disse uttalelser er som man vil forstå ikke mine.

Hva jeg har sagt er nemlig følgende:

«Rettsoppgjøret er blitt forkvaklet på to måter. Avgjort landsforrædere og store forbrytere slipper med noen få års fengsel, mens de ved en håndfast justis skulle være skutt. I denne forbindelse er det nok å nevne at offiserer som gjorde krigstjeneste på fiendens side, har stoppet med noen få års fengsel. På den annen side setter vi forræderstemplet på tusenvis av mennesker som har begått så ubetydelige forbrytelser at det hele blir oppgjort med en mulkt på kr. 200.—».

Som man vil se, er mine uttalelser helt annerledes enn slik som professor Andenæs vil ha dem til.

Hans uttalelser får derfor stå for hans egen regning.

Professoren desierer uten videre at bokens «virkelige hensikt» er en annen enn den som er angitt i forordet. Slik bør en sannhetskjærlig mann ikke skrive. Han farer med direkte usannhet når han hevder at min mening med boken er en annen enn den jeg tydelig gir uttrykk for i forordet.

Professorens misforståelse når det gjelder bokens mening og hensikt går igjen flere ganger i hans artikkel. Et sted uttaler han at det tydeligvis har vært min mening å levere et forsvar for de domfældte. Intet har vært meg fjernere. Der hvor den alvorlige skyld er på det rene har jeg, som allerede nevnt i bokens forord, vært av den oppfatning at det burde straffes strengt og at det ikke burde ha vært gitt noen form for amnesti overfor de grove forbrytelser. Det har vært meningen å bidra til å skape et sannferdig grunnlag for rettsoppgjøret. Derfor skrev jeg også 13. mai i år en artikkel i flere dagsaviser og anmodet justisministeren om at han skulle fremlegge en utførlig dokumentasjon som kunne vise hva embetsmennene hadde tenkt og gjort når det gjaldt samarbeidet med fienden og NS i krigstiden. Jeg påpekte også at departementet kunne gi et bedre og mer systematisk bilde enn det en privatmann kunne gjøre. Det var da justisministeren avviste tanken, at jeg motvillig så meg nødt til å utgi boken, fordi jeg nu engang satt inne med så vidt meget viten på området. Allerede fra første stund har det vært på det rene, og det har jeg også påpekt i forordet, at man støtte på mange vanskeligheter når et slikt arbeid skulle utføres av en privatmann.

II. Fremstillingen er preget av hat til Arbeiderpartiet.

Professoren hevder at min fremstilling av begivenhetene er preget av et «unyantert hat til alt som har med Arbeiderpartiet å gjøre, og gir derfor et fortegnet bilde». Dette er bare en påstand. Han bør påvise feilene.

Det kan i denne forbindelse være grunn til å påpeke at mitt syn på forholdene før og ved krigsutbruddet, — stort sett — er det samme som overlege Scharffenberg har gitt uttrykk for, og han har så vidt jeg vet, alltid vært endog en meget god sosialist. Min fremstilling ligger i hovedsaken også ganske nær Undersøkelleskommissjonens resultater.

III. Begivenhetene 9. april og overgivelsen av Oslo.

Professoren er uenig i min påstand om at det ikke skjedde noe overraskende 9. april. Jeg er spent på å se professoren påvise et eneste overraskende trekk i bildet, bortsett fra Regjeringens hodeløshet, som jeg nok kan innrømme var overraskende stor. Kaptajn Øy, som satte livet til på krigens første dag, hadde et år i forvelen i et stort foredrag i Militære Samfund, gjengitt i mange aviser, temmelig nøyaktig beskrevet det som foregikk 9. april.

Professoren bebreider meg at jeg har satt på spissen spørsmålet om Re-

gjeringens beslutning om å oppgi hovedstaden uten kamp. Her hefter imidlertid professoren seg ved et uttrykk som ikke er hovedsaken. Jeg skriver:

«Det er påfallende at hverken Undersøkelleskommissjonen eller andre har klarlagt hvem som har ansvar for overgivelsen. Spørsmålet om hvorvidt det er ting som søkes skjult, reiser seg derfor som en selvfølge». Dette viktige spørsmål går professoren forbi. Bare Regjeringen kunne beslutte om det skulle kjempes om Oslo eller om byen skulle oppgis. Professoren ville gjøre oss alle en stor tjeneste om han brukte Regjeringens forhold i denne forbindelse på det rene. Det virker alltid akutt når et så viktig problem låkelegges. La oss søke sannheten.

I denne forbindelse skal jeg villig innrømme at det ikke er pent sagt når det står i boken at Regjeringen tok chansen på at hvilke som helst byer ble bombet, men bare ikke Oslo, hvor Regjeringen og regjeringsmedlemmenes familier bodde. Jeg skrev imidlertid dette i forargelse over at det holdes krigsrett i anledning av overgivelse av Kongsberg, eller en eller annen hei oppe i Setesdalen, mens sammenhengen med Regjeringens beslutning om overgivelse av Oslo mørklegges fullstendig.

IV. Mine uttalelser om norske myndigheter.

Hva jeg har uttalt om de norske myndigheter etter krigsutbruddet i 1940, må jeg fastholde.

I denne forbindelse må det være nok å henvise til skrivelse av 18. juni 1940 fra Stortingets presidentskap til Adolf Hitler. Presidentskapet uttaler bl. a.:

«Vi foreslår at det istedenfor Kongen og regjeringen Nygårdsvoild opprettes et riksråd. Forslaget er fremsatt i tillit til at ordningen av det tyske okkupasjonsstyre i Norge vil undergå en tilsvarende forandring. Det norske folk er beredt til å slutte fred med Tyskland hvis det tyske rikets fører mener at tiden dertil er kommet. Skjønt kampen i Norge naturligvis har voldt sår for folk og land, så er dog krigen fra begge sider blitt ført på en slik måte at disse sår kan leges. (Dette skrev man 2 måneder etterat tyskerne uten krigserklæring og uten varsel hadde myrdet våre sjøfolk på «Norge» og «Eidsvold».)

Skjønt det fra norsk side er rettet anmodning til Kongen om å abdisere for seg og sitt hus, vil vi under hensyntagen til vår historiske utvikling anmode om at hermed adgangen til i sin tid å tilby arveprins Harald den norske krona ikke må være stengt.

Vi har den sikre overbevisning at tysk høysinn i denne sak vil bidra til å fremme den vennskapelige utvikling mellom Norge og Tyskland, som også er vårt mål».

Når professor Andenæs anfører at jeg har uttalt at dette «er ytterst graverende bistand til fienden», så tror jeg at jeg tør vedkjenne meg det. Jeg håper at hr. Andenæs som juridisk professor deler mitt syn.

Undersøkelleskommissjonen støtter iallfall min oppfatning med følgende uttalelse:

«Brevets form og innhold er av den art at en kunne ønske det aldri var fremkommet fra noe norsk hold — enn så fra det norske stortings presidentskap».

Å gå i ytterligere detaljer eller nevne flere eksempler i denne forbindelse, lar seg av plasshensyn ikke gjøre.

V. Min kritikk over behandlingen av passive NS-medlemmer.

Professoren angriper mitt eksempel med gamle Olava, og mener at det har

Fortsatt side 8, spalte 2.
(Oppgjør med oppgjøret —)

Fortsatt fra 2. side.

Oppgjør med oppgjøret

liten aktualitet. Men hans uttalelse i den forbindelse viser på en elendommeligg måte hvorledes rettssansen er kommet på slid, selv hos en juridisk professor. Han nevner at riksadvokaten ved et rundskriv av november 1945 ga uttrykk for at passive NS-medlemmer som hadde meldt seg ut før 1942, ikke skulle være gjenstand for påtale. Han trøster med at antallet av slike saker er lite. Det er imidlertid grunn til å tro at antallet slett ikke er så lite.

I den forbindelse skal jeg peke på at påtalemyndighetene i slutten av 1946 innbrakte for Høyesterett spørsmålet om å få avskjediget en offeentlig tjenestemann, som høsten 1940 hadde sendt innmeldelse til NS, men gikk og tok den tilbake neste dag. Dette tyder ikke på at påtalemyndigheten så raskt innstilte forfølgningen mot de passive NS-medlemmer.

Det hører til historien om denne tjenestemannen, at Høyesteretts kjæremålsutvalg reagerte surt på anken. Den

ble avvist med den begrunnelse at det ikke var noen sannsynlighet for å rekke fram med anken.

Til supplerer av kapitlet gamle Olava, kan jeg opplyse at Oslo stifts-direksjon ved biskop Berggrav våren 1945 skrev til en ovoer 70 år gammel dame, som bodde på et gamlehjem som som Stiftsdireksjonen disponerte, at hun straks måtte fraflytte hjemmet, fordi hun hadde vært medlem av NS. Etter det opplyste var det på det rene at hun hadde vært absolutt passiv, og det er mulig at hun hadde meldt seg inn i NS fordi hun fryktet at nazitidens biskop kunne kaste henne ut, hvis hun ikke meldte seg inn i NS. Nazitidens biskop kastet dog ikke ut dem som unnlot å melde seg inn i NS, så hennes handling var overflødig. Det hører til historien at damen var så heldig å få hjelp av en menneskelig innstilt sakfører, som gjorde forestillinger til Stiftsdireksjonen, og Stifts-direksjonen unnlot å sende politi for å kaste ut den gamle dame.

Professor Andenæs' behandling av spørsmålet om de passive NS-medlemmer er karakteristisk for visse sider ved påtalemyndighetenes innstilling. Grunntonen i hele hans lange artikkel om boken er at det er uforvarlig av meg å skape ubehag for en rekke kjente menn ved å offentliggjøre dokumentene med deres navn, men når det er tale om mulig urett mot en lang rekke passive NS-medlemmer, så avferdiger professoren spørsmålet kynisk med en bemerkning om at antallet ikke er stort. De menneskeskjebner som totalt måtte være ødelagt gjennom feil ved rettspleien, ofrer professoren ikke et ord.

Skandalen i forbindelse med behandlingen av passive NS-medlemmer og endog folk som ikke har vært medlemmer er så stor at jeg ikke hadde trodd at en rettsindig mann ville forsøke å avfeie dette spørsmål således som professor Andenæs gjør. Saken er så pinlig at jeg har unngått å gå nærmere inn på den. Professoren tvinger meg nu til visse bemerkninger. Alle passive medlemmer av NS ble berøvd stemmeretten høsten 1945. Ja, folk ble endog berøvd stemmeretten på grunnlag av den løseste mistanke om medlemsskap, selv om påtalemyndigheten ikke hadde antydning til bevis. Det er slike ting professoren finner forsvarelig.

Foran Herrens alter får enhver kvinne som gifter seg det strengeste pålegg om å bli hos sin mann i onde og gode dager til døden skiller dem ad. Så opplever vi det fantastiske at landssvikanordningen bestemmer at kvinner som har fulgt dette bud skal kunne

straffes for dette økonomisk. Hvor mange kvinner som er straffet for å ha fulgt hva de oppfatter som et alvorlig Guds bud vet jeg ikke. Men spør om hekseprosess. Er dette forsvarelig hr. professor? De har i Deres lange innlegg ikke tatt avstand fra disse ting.

VI. Feil ved de mål jeg anvender.

Professoren skriver:

«Når det viser seg at så å si ingen av våre kjente menn i ansvarlig stilling har klart å fylle Langelands mål, lå det da ikke nær for ham å tenke at det måtte være noe i veien med selve målet?»

Dette spørsmål burde professoren ha stilt seg selv, da han arbeidet for påtalemyndighetene. Hvis professoren leser min bok med noen villi til å forstå, kan han se at det ikke er jeg som har laget målene. Det er påtalemyndighetenes mål jeg bruker. Da selv en professor unngår å se dette, må jeg bruke et eksempel fra boken. Jeg opplyser (s. 247) at påtalemyndigheten reiste tiltale mot en bilhandler for å ha skaffet fienden 3 lastebiler. Det ble påstått 2 års fengsel. I denne forbindelse anfører jeg et rundskriv, undertegnet av ekspedisjonssjef Rognlien, hvor politiet høsten 1940 ble anmodet om å bistå fienden med å skaffe 800 lastebiler. Jeg konfronterer hr. Rognliens rundskriv med påtalemyndighetenes mål. Den samme metode er fulgt gjennom hele boken. Jeg er enig i at det er feil ved målene, men det er påtalemyndighetenes feil. Men hovedpoenget ved boken i denne forbindelse, er at den tydelig viser at påtalemyndighetene ikke engang overalt har målt med samme mål.

VII. Min omtale av embetsmenn.

Når man leser professor Andenæs' artikkel, skulle man tro at min hensikt har vært å kompromittere flest mulig embetsmenn.

Hvorfor skal han tillegge meg et så slett motiv, når siste avsnitt i innledningen til boken lyder:

«Det kan sies at det er lite skån-somt mot personer å offentliggjøre navn i denne forbindelse, fordi publikum lett vil oppfatte det som personlig kritikk når et dokument nevnes her. Det er imidlertid et avgjørende poeng ved en slik dokument-samling at navnene står der. Derfor håper jeg at det er i sannhetens interesse at dokumentene legges fram på denne måte, og at man ikke legger meg til last at jeg bringer den fulle og hele sannhet fram».

På side 13 i min bok sier jeg også: «Det skal også her sterkt understrekes at dokumentene ikke er offentliggjort for at det skal dømmes, men for at det skal dømmes rettferdig. Men mest bør dokumentene tjene som oppfordring for noen hver til å innrømme sine egne feil, istedenfor å dømme andre».

Professoren unnskylder embetsmennenes forskjellige ekspedisjoner med at folk for å gjøre nytte i en stilling ofte var nødt til å være med på ting som de ikke likte. Dette vet jeg selvfølgelig av egen erfaring. Men det hører til historien at de fleste av de menn, hvis navn fins i boken, forlot sine stillinger uten å ha vært særlig aktive i kampen. Det er derfor min mening at den som ikke hadde en særlig viktig oppgave, ikke måtte skape forvirring ved å låne sitt navn til lovstridige forordninger.

Også i sin omtale av embetsmennene er professor Andenæs så upresis at det virker som forsøk på omgåelse av faktum. Jeg har påvist at en rekke embetsmenn har paraferert rundskriv som påtalemyndigheten senere har betegnet som lovstridige. Dette unnskylder professoren med at «paraferingen fra gammelt av er betraktet som embetsplikt, som tjenestemannen ikke kan nekte, selv om han er uenig i beslutningen».

Jeg skriver om spørsmålet om på-

professorer om beslutninger og næstemanden er den i. Han vil neppe hevde at det var gammel praksis at tjenestemenn skulle parafere lovstridige beslutninger. Slik prosedyre burde professorer unngå.

Det hovedspørsmål jeg også burde er dette:

«Er det riktig å dømme godtroende, ukynlige mennesker fordi de har fulgt en forordning som en kjent embetsmann har satt sitt navn på?»

Dette som alle andre viktige spørsmål unngår professoren.

VIII. Beskyldning om forsøk på tåkelegging.

Denne beskyldning fra professorens side er nesten morsom. Jeg har ment å trekke skarpe linjer. En av hovedhensiktene med boken er nettopp å få trukket så skarpe linjer at vi får rimelig sikkerhet for at det er praktisk likhet for loven.

IX. Ord med dobbelt bunn.

Jeg er enig i at det til dels var nødvendig å bruke ord med dobbelt bunn. Men høsten 1940 hadde det norske publikum, som professoren selv antyder, ikke lært kunsten. På det tidspunkt måtte i et hvert fall ikke en biskop bruke ord med dobbelt bunn. De brev fra biskop Berggrav, Sakføreren, min, fl., som jeg har behandlet, hadde sin adresse til personer som måtte være inne på den tankebane at innmeldelse i NS var det riktige. De andre hadde ikke bruk for brevene. Men nettopp de om var på den gale tankebane måtte trekke den slutning at de uten å overtrede noen lov kunne melde seg inn i NS. En biskop måtte huske at de prester som motok hans brev gikk ut fra at han fulgte skriftens bud, selv om det var farlig.

X. Beskyldninger for å bruke løsrævne dokumenter, for sitatmisbruk og for å tilbakeholde opplysninger m. v.

I det foreliggende tilfelle anser jeg det riktig at dokumentene bedømmes enkeltvis. De mennesker som motok dokumentene og som til dels er dømt for å ha fulgt dem, så dokumentene enkeltvis og de fikk ingen tilleggsopplysninger.

Alle vi som vet noe om krigstidens forhold vet at det er ganske meningsløst i denne forbindelse å tale om løsrævne dokumenter.

Videre beskylder professoren meg for ikke å ta hensyn til de motiver og de forhold som var til stede da vedkommende dokument ble skrevet. I denne forbindelse er det to fakta som må tillegges vekt. Når et rundskriv fra et departement sendes land og strand over, leses det og virker det etter sitt innhold. Motiver og spesielle forhold er det ingen som kjenner. Derfor hadde den som sendte ut et slikt dokument bare en sterkt begrenset anledning til å påberope seg motivene. Et annet moment er enda viktigere. I forbindelse med str. § 86 har Høyesterett ikke tillagt motivene avgjørende betydning. Frontkjemperdommene er her karakteristiske. Jeg har ikke sett noe tilfelle hvor Høyesterett har kjent en frontkjemper handling for rettmessig, selv om det har vært temmelig på det rene i han mente å gå i krig mot Russland for å tjene Norges sak.

Professoren Andenæs ser stort på forholdene i enkelte tilfelle. Han kaller det en episode, som han ikke synes å tillegge synderlig betydning når ordfører Skjaanes i Trondheim m. fl. sendte 2000 mann til bistand for fienden på Værnes og Lade, og han drar i tvil riktigheten i at jeg betegner dette som den første bistandshandling overfor fienden i krigstiden.

Hvis det ikke bare er ord han farer med, bør han nevne en enkelt handling som var like farlig, eller han bør la være å dra mine ord i tvil.

Professoren beskylder meg for å sitte opplysninger under stol. Hans påstand er selvfølgelig uriktig. Jeg har gjengitt rådmann Røeders notat som er det eneste samtidige dokument som jeg er kommet over. I notatet er omtalt at tyskerne truet, men ikke hva truslene gikk ut på. I en Høyesterettsdom er anført at truslene gikk ut på bombing, skyting av gisler og tvangsutskrivning av arbeidskraft. Når tyskerne truet, var det selvfølgelig slike ting de truet med. Det er etter min oppfatning unødvendig å spesifisere. Når jeg ikke sterte uttalelsene i Høyesterettsdommen, er det også fordi det, meg bekjent, ikke ved noen rettergang er konstatert at opplysningene er riktige.

Det er beklaglig at en professor juria i forbindelse med et så viktig spørsmål som Værnes-affæren bare har på formale og søker å tåkelegge

stedenfor å søke klarhet. Det er på ingen måte Skjaanes m. fl. ved å skaffe arbeidskraft forsøkt å redde seg selv og Trondheims ved å bistå fienden med å bombe de norske tropper, bombe Namsos, Bodø og Narvik og med å underholde general Dietls tropper ved Narvik. Professor Andenæs burde bistå meg med å oppklare spørsmålet om dette var rettmessig handling.

Professoren Andenæs bruker et helt avsnitt for å påvise at det ikke er påfallende at sorenskriver Hrbek i juni 1940 gjorde Jonas Lie til politinspektør for politiske saker og i den forbindelse gjorde ham til overordnet for alle landets politimestre. Utnevnelsen unnskylde med at man ikke visste at Jonas Lie var medlem av NS. Alle visste imidlertid at Quisling utnevnte Jonas Lie til medlem av sin regjering i april. Uansett hva man visste om formelt medlemskap og om Jonas Lies romanavner da Quislings første forsøk mislyktes, var det grunn til å frykte såpass helling til den gale side at det var lite forsvarlig å plassere ham som man gjorde.

Berggravs tur til Nordmarka skal jeg ikke anvende mange ord på. At han dro ut sammen med fienden har han selv innrømmet. At fienden ikke tenkte på norske interesser når han ble eskortert til skogs er også på det rene. Angående saken for øvrig skal jeg innskrenke meg til å sitere professor Skeies ord om forholdet: «At Berggravs generelle oppfordring til å oppgi kamp og sabotasje var objektivt landskadelig, kan det vel ikke være noen tvil om, dersom man ikke fordømmer som landskadelig den forsvarskamp vår hær førte». Jeg har selvfølgelig ikke bestridt biskopens gode hensikter. Men gode hensikter er ikke nok i krig.

Professoren beskylder meg også for sitatmisbruk i forbindelse med Berggravs brev til prestene av 3/10 1942. Jeg har sitert: «En tredje engstelse er kommet fram ved spørsmålet om å melde seg inn i NS. Enhver må her følge sin overbevisning». Professoren bebudler meg at jeg har sløyet neste setning som han hevder gjeltes meningen klar: «Ut over dette hverken kan eller må noen la seg drive av hvilke som helst hensyn.» Denne setning som jeg sløyet sier ikke det ringeste ut over det som foregående setning sier. Jeg er med min beste vilje ikke i stand til å skjønne at setningen sier annet enn at man skal følge sin overbevisning. Da, understreker den av meg sterte setning, men meningen er absolutt klar om den siste setning sløyfes. Jeg må derfor bestemt avvise som helt ubegrunnet påstanden om sitatmisbruk.

Professoren siterer følgende setning fra min bok: «Hvis biskopen anså medlemskap moralsk forkastelig, kunne han ikke skrive slik». Her må jeg påpeke og beklage at det later til at jeg ikke har vært klar nok og professor Andenæs har også benyttet anledningen til å misforstå meg. Når jeg skriver «kunne han ikke skrive slik» — har jeg ment «hadde han ikke lov til å skrive slik». Jeg har selvfølgelig ikke ment å antyde at biskopen ikke var aktiv motstander av NS. Hvis noen har misforstått meg i den retning, beklager jeg det meget.

Professoren beskylder meg endog for direkte ondskap i forbindelse med mine kommentarer til de forskjellige dokumenter og han hevder at jeg søker å stille vedkommende tjenestemann i et uheldig lys. En så ondartet beskyldning bør en professor juria, ikke fremsettes uten å bevise den. Som den står er den bare løst snakk. Mine kommentarer består som nevnt vesentlig dert at jeg sammenholder dokumentene med påtalemyndighetens og domstolens standpunkt i beslektede spørsmål. Mitt utvilsomme ønske om å unngå tåkelegging har gjort at jeg har søkt å få tydelige konturer. Hvis en person på denne måte kommer i et uheldig lys, så er det fordi hans handling står uheldig til myndighetenes standpunkt i andre saker.

XI. Beskylder meg for selvmotsigelser

Professoren hevder at boken inneholder selvmotsigelser. De eksempler han nevner tyder på at han ikke har lest boken ordentlig. Han mener at det er selvmotsigelse å kritisere det lapperverk av en lov om nedsettelse av soningsiden for visse landsvilkfanger, som ble vedtatt i sommer og samtidig gjøre seg til talsmann for en klok amnestiordning. At jeg vil ha en slett lov erstattet med en klok lov er ikke hva jeg oppfatter som inkonsekvens. Det må være et sjeldent konsekvent arbeid som foreligger når man er nødt til i den grad å koke suppe på bare spiker.

Professoren kritiserer at jeg enkelt steder i boken hevder at det ikke er reist tiltale mot mange nok og andre steder at det er reist tiltale mot for mange. Dette er en morsom innvenning fra en juridisk professorens side. For meg er ikke dette bare et tallnomen. Jeg hevder at rettsoppjøret ikke er konsekvent gjennomført. Derfor mener jeg at noen har vært gjenstand for forfølgning uten at det har forelåget alvorlig forgøelse, mens andre har sluppet tross alvorligere forgøelse. Det er ikke antallet av tiltalte som spiller rolle for meg, men at det er de riktige personer som er tiltalt. Dette er ikke hva jeg forstår ved selvmotsigelser. Hans øvrige påvisninger av selvmotsigelser er nøyaktig av samme gehalt.

XII. Beskylder meg for lettferdig omgang med kjensgjerningene

Professoren beskylder meg også i alminnelige ordelag for lettferdig omgang med kjensgjerningene. I samtlig de konkrete tilfelle han har nevnt har jeg påvist at hans kritikk er helt grunnløs. Det er for øvrig komisk å

fremsette en slik påstand i forbindelse med en bok hvor det hele bygger på gjengitt dokumenter.

Det verste er imidlertid at professoren for å svekke tilhiten til boken endog tyr til løse insinuasjoner.

Professoren Andenæs opplyser således at etter tilfeldig stikkprøve han har foretatt — «for å kontrollere opplysninger som forfatteren gir uten kildeangivelse eller dokumentasjon er disse av samme løsaktige karakter».

Det er neppe anstendig diskusjonsteknikk blant akademikere. La oss prøve å holde et visst nivå, hr. professor. La oss få eksemplene. Det er selvsagt tenkelig at jeg har hatt et eller annet uheld i farten med en gjengivelse. Men professoren har ikke påvist noe som rokker ved påliteligheten.

«Men som helhet betraktet», sier professor Andenæs videre, «er boken så upålitelig at det ikke går an å bygge noe på den.»

Det er vel noe drøyt sagt, hr. professor?

Meg bekjent foreligger der ikke en eneste fag gjengivelse i boken. Det må altså være mine kommentarer og vurderinger De ikke liker.

Det forstår jeg at De, som en av rettsoppjørets håndgangne menn, ikke gjør. Men kunne ikke en vitenskapsmann forsøke ialfall i størst mulig utstrekning å holde sitt følelsesliv utenfor når han forsøker å foreta en saklig analyse.

XIII. Beskylder meg for å operere med forutsetninger som jeg selv ikke tror på

Professoren Andenæs retter også angrep på meg for at jeg opererer med forutsetninger som jeg ikke selv tror på. Som eksempel nevner han min uttalelse om at «alle myndigheter» hadde selvfølgelig regnet med en slik mulig (okkupasjon).

Personlig vil jeg si at jeg regnet sterkt med en sådan. Og jeg synes det i denne forbindelse bør være tillatt å bruke et uttrykk fra rettsoppjøret, nemlig, — «Har man ikke forstått, så burde man ha forstått».

Når man visste hvor dårlig vårt forsvar var og visste at vi ikke brukte det vi hadde, så må det betones som lett-sinn hvis en mann på et utsatt punkt ikke tenkte seg muligheten av en okkupasjon.

For øvrig er det unyttig strev for professor Andenæs å trette Aftenpostens lesere med hva jeg tror. Det forklarer jeg langt sikrere selv.

XIV. Beskylder meg for uriktig gjengivelse av landsvikanordningens tilblivelsehistorie

At professor Andenæs har grunn til å beskyld meg for uriktig fremstilling av landsvikanordningens tilblivelsestilkveiser jeg.

Når myndighetene i London gir en anordning i januar 1942 om at medlemskap i NS fra nu av skal være straffbart, så må det være fordi man ikke stoler på at de tidligere lovbestemmelser rammer forholdet.

XV. Påstår at jeg ikke har nektet meg å sette kjente menn i gapestokken

Professor Andenæs sier at jeg ikke har nektet meg å sette kjente menn i gapestokken. — Det minner meg om bemerkningen —: «De kalte ham for Tit-Ola fordi de selv hadde stjålet en sau fra ham for noen år siden». Det er da sanneligvis ikke jeg som har brakt noen i gapestokken. Det må det da eventuelt være angjeldende personer selv som har besværet.

Hvis folk nu plutselig ser noen sitte der, skyldes det at sløret er tatt fra deres øyne. Dette har jeg gjort.

Det var nemlig for å få sannheten fram at jeg skrev boken.

XVI. Vurdering av min person

Den vurdering professor Andenæs gir av min person skal jeg ikke innlate meg på, da jeg kunne bli mistenkt for å være part i saken.

De er en ung mann, hr. professor, og jeg er derfor sikker på at De vil komme til å oppleve den dag da det objektivt riktige ved et rettsoppjøret av nærværende art kommer til å fortone seg noe annerledes for Dem enn det gjør i dag.

Hva Deres forskjellige injurerende bemerkninger angår skal jeg la disse hvile, ialfall foreløpig.

Jeg gremmer meg over at jeg skal ha vært nødt til å bruke så mange meter spalteplass på å imøtegå så meget snakk som for det meste ikke har saklig betydning. Men jeg kan ikke forlate dette ordskifte med en professor juria, uten også å forsøke å få litt saklig ordskifte om enkelte av bokens alvorlige problemer. Jeg skal nevne noen av dem.

I Ved Høyesteretts votering i 1945 viste det seg at fire av de mest erfarne dommere ikke skjønte at passivt medlemskap av NS var straffbart.

Er det da riktig å dømme tusener av ikke lovkyndige NS-medlemmer på det grunnlag at de måtte ha forstått at medlemskap var straffbar handling?

II. Det er bevisst at våre mest lovkyndige folk høsten 1940 ikke skjønte at medlemskap av NS var straffbart. Rikssadvokatt Sund visate at politiet overveide å melde seg inn i NS. Han antydet ikke med et ord at det var straffbar handling. Det samme er tilfelle med fylkesmann Platou og samtlige Høyesteretts medlemmer, lagmann Solem og mange andre fremstående jurister. Det er ikke opplyst at en eneste den gang antydet at medlemskap skulle være straffbart etter strl. § 86.

Er det da riktig å dømme politioffiser ut fra den forutsetning at de måtte skjøne på de overtråtte § 86?

III. Biskop Berggrav erklærte sommeren 1940 at forordninger vedtatt av London-regjeringen var uten gyldighet i det okkuperte Norge. Er det riktig å dømme folk som har trodd at biskopen talte sannhet?

IV. Professor Andenæs har funnet at det var var rettmessig handling, når ledende menn i Trondheim etter tyske trusler bisto fienden med å bombe nabobylene.

Skal det etter dette anses for gjeldende rett i Norge at en bys innbyggere — når de trues — skal ha rett til å redde sitt eget skinn ved å bistå fienden med bombing av «abobyene»?

I sannhetens interesse venter jeg at professor Andenæs vil bidra med å oppklare disse spørsmål.

Oslo, 30. november 1948.

O. H. Langealand.